

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Tämä on alkuperäisen artikkelin rinnakkaistallenne (kustantajan versio).

Viite:

Impola, J. J. (2022). Rahanväärennöstapaus 50 markkaa 1884, rikos ja rangaistus. *Keräilyuutiset* 33(3), 52–57.

Rahaväärennöstapaus 50 markkaa 1884, rikos ja rangaistus

Kuva 1. Erä vääriä 50 markan seteleitä mallia 1884. Lähde: Pohjanmaan museon kokoelmat. Setelit lahjoitti Pohjanmaan museolle vuonna 1921 konsuli Edvard Moe, ja ylimmässä setelissä oleva musteella kirjoitettu numero 4182 on Pohjanmaan museon luettelonumero. Huomaa ylimmän väärennöksen puuttuvat allekirjoitukset. Kahteen alimpaan väärennökseen on kirjoitettu kopiot Steniuksen ja Thesleffin allekirjoituksista.

Vaasan hovioikeus 1890-luvulla. Museovirasto, Historian kuvakokoelma. Kuvaaja: Widgrén, Julia. Kuvaa muokattu.

Järjestellessäni ja luetteloidessani Pohjanmaan museon rahakokoelmia 1990-luvun puolivälissä löysin setelikokoelmista kolme mielenkiintoista seteliä, jotka heti jäivät mieleeni. Kyseessä oli pieni erä 50 markan setelin käsin piirrettyjä väärennöksiä, jotka eivät olleet mitenkään erityisen taitavasti tehtyjä ja joissa oli lisäksi kaikissa sama käsin piirretty sarjanumero 147438.

Tämä hauska kuriositeetti palautui mieleeni tehdessäni tutkivaa tiedonhakua kansalliskirjaston digitoidussa sanomalehtiarkistossa. Etsiessäni artikkeleita siitä, miten rahan väärentämisestä annettiin autonomian ajalla rangaistuksia, törmäsin mitä kiehtovimpaan rahanväärennöstpaukseen Ylistarossa ja Vaasassa vuonna 1897.

Pieni ”kopla” tuotti pienehkön määrän vääriä 50 markan seteleitä mallia 1884 marraskuussa 1897 Ylistarossa ja levitti niitä sitten saman kuun lopulla lähimmässä suuressa kaupungissa eli Vaasassa. Tapahtumien kulku tuli ensi kertaa julkisuuteen, kun vääriä seteleitä alkoi hyvin nopeasti löytyä rahaliikenteestä:

1. 12. 1897 Wasa Nyheter No 279 sivu 3 (Kirjoittajan vapaasti kääntämänä)

Kuva 2. Väärä 50 markan seteli mallia 1884, arvopuoli. Lähde: Pohjanmaan museon kokoelmat. Huomatkaa kehno laatu: setelissä lukee ”setetistä” ja allekirjoituksetkin ovat jääneet pois. Myös setelin väri poikkeaa merkittävästi aidosta. Kuvan seteli on mitä ilmeisimmin juuri se seteli, joka kuvattiin edellä olevassa artikkelissa.

Väärä seteliraha.

Toissa iltapäivänä vaihtoi erässä kaupunkimme liikkeessä tuntematon henkilö 50 markan setelin, joka tarkemmin tarkasteltaessa osoittautui vääräksi. Lisäksi eilen samaten sai eräs torikauppias myydessään sekalaisia tavaroita saman arvoisen vää-

rän setelin, minkä lisäksi vaihdettiin eilisen aikana erässä liikkeessä samanlainen seteli. Kun asiasta tehtiin ilmoitus, pääsi poliisi heti tuloksellisesti jäljille ja jo samana päivänä pidätettiin vahvasti epäiltynä kolme henkilöä, kaksi miestä ja yksi nainen, kaikki

Kuva 3. Aito 50 markkaa 1884, etupuoli. Lähde: Michael Wideniuksen kokoelmat.

Kuva 4. Väärä 50 markan seteli mallia 1884, taustapuoli. Lähde: Pohjanmaan museon kokoelmat. Väärennöksen laatu on suoraan sanoen surkea. Myös setelin väri poikkeaa merkittävästi aidosta.

kotoisin Ylistarosta. Järjestetyssä poliisikuulustelussa on pidätetty nainen jo tunnustanut levittäneensä voitakin vääristä rahoista. Väärät setelit ovat ilmeisen huonosti tehtyjä, mikä lähemmässä tarkastelussa pistää heti silmään. Esimerkiksi on tekstissä kirjaimet d ja t ovat sekaisin, minkä lisäksi luvut ovat epätasaisia ja epäsymmetrisesti sommitellut.

Hyvin nopeasti väärin rahojen ilmesytyttyä kiertoon saivat viranomaiset kiinni niiden levittäjät ja siten päästiin myös tekijöiden jäljille. Viranomaisten työtä helpottivat niin seteleiden onneton laatu kuin jakelijoiden perin amatöörimäinen toiminta ja käytös.

2. 12. 1897 Wasa Nyheter No 280 sivu 2 (Kirjoittajan vapaasti kääntämänä)

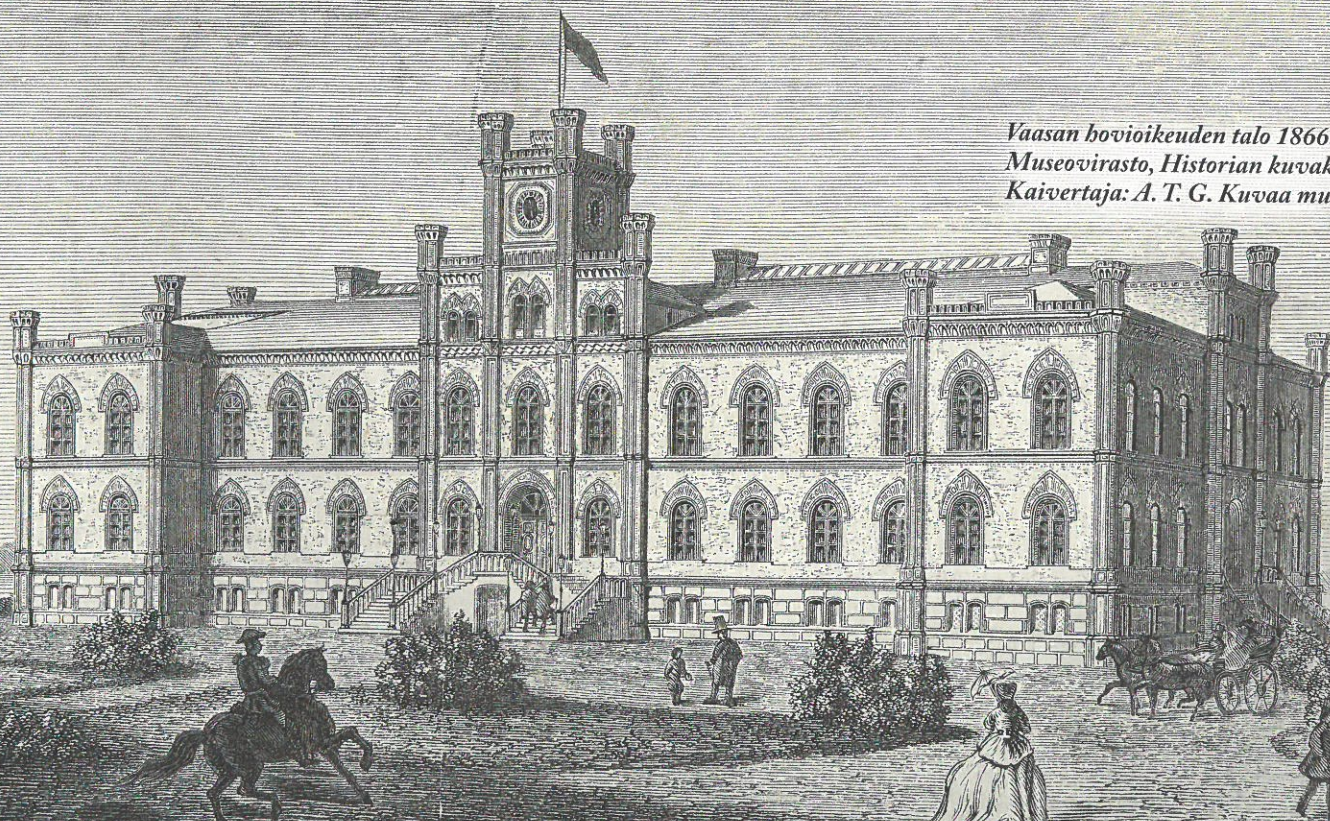
Lisää vääriä rahoja.

Eilen väärin 50 markan seteleiden levittämisestä pidätetyt eivät kaikki ole uutisoidusti kotoisin Ylistarosta, vaan vain kaksi, eli itsellisentytär Maria Jubontytär Jern ja torppari Juba Isaiaksenpoika Hakomäki, on sieltä kotoisin ja kolmas, eli Kaarle Jubonpoika Viitala eli Viinikainen on kotoisin Keuruun pitäjän Kirkonkylästä. Viimeksi mainittu tuntuu olevan seteleiden valmistaja koska häntä on aiemminkin rangaistu väärennysrikoksista.

Hakomäki on kaupitellut yhden setelin satulaseppä Vidgrénin liikkeeseen ja Maria Jern on kaupitellut kaksi; ensimmäisen Häggströmin olutliikkeeseen ja toisen peltiseppä Michel Lindqvistille kaupparilla. Viimeksi mainittu oli setelin saatuaan mennyt vaihtamaan sitä kauppias Visénin liikkeeseen, missä seteli ensimmäistä kertaa havaittiin vääräksi.

Kuten on jo todettu, ovat setelit varsin huonoa tekoa. Ne näyttävät olevan käsin piirrettyjä ja jo paperista voi ne erottaa aidoista. Ruotsinkielinen teksti on vahvasti suomalaisittain korostunutta ja venäläinen teksti on kauttaaltaan kamalasti toteutettu. Yhdessä seteleistä on lisäksi katsottu tarpeettomaksi varustaa se allekirjoituksin.

Vaasan hovioikeuden talo 1866. Museovirasto, Historian kuvakokoelma. Kaivertaja: A. T. G. Kuvaa muokattu.

Kuva 5. Aito 50 markkaa 1884, taustapuoli. Lähde: Michael Wideniuksen kokoelmat.

Vertailtaessa näitä väärennöksiä aitoon seteliin näkyy väärennosten onneton laatu karun selkeästi. Kuvat 2 ja 3 kertovat etusivujen eroista ja kuvat 4 ja 5 takasivujen eroista. Eipä tämän tapauksen väärän rahan levittäjiä voi ainakaan itseluottamuksen puutteesta moittia, kun ovat näinkin onnettomia tekeleitä vallan kaupunkiin lähteneet levittämään.

Kun syvennytään väärennosten yksityiskohtiin, käy yhä vain selkeämmin ilmi väärennosten surkea tekninen taso. Käsin piirtämällä kopioiminen on sen veran haasteellinen tehtävä, että varsinkin ei-ammattitason piirustusvälineillä kii-reessä tehden ei työn jälki kovinkaan vakuuttavalta näytä.

Varsin pian päästiin asiassa eteenpäin, ja oikeuden pyörät alkoivat pyöriä. Väärentäjäksi oli paljastunut keuruulainen jo aiemminkin rahanväärennöksestä tuomittu Viinikainen ylistarolaisten Hakomäen ja Jernin toimiessa väärän rahan levittäjinä Vaasassa. Erityisen huvittavaa on lukea Hakomäen todella amatöörimäisine hölmöilyistä niin paikakunnalle jäämisen kuin erityisesti ”elämöinnin” muodossa. Mistään rikollisneuroista ei todellakaan tainnut olla kysymys.

4. 12. 1897 Pohjalainen No 143 sivu 2

Rahapaja löydetty.

Viskaali E. Tandefelt on käydessään Ylistarossa tiedustelemassa rahanväärentäjän kotopaikalla, saanut selville, että viime päivinä kaupungissamme liikkuneita 50 markan seteleitä on valmistettu Juho Hakomäen torpassa Kaukolan kylässä Ylistaron pitäjässä. Poliisitutkinnossa tunnusti Hakomäen vaimo tehdyin 6 kappaletta 50 markan seteleitä, joista itsellisen tytär Maria Jern

olisi saanut liikkeeseen kolme ja Hakomäki yhden.

Samalla vangitsi viskaali Tandefelt Hakomäen kälyn talokkaan lesken Maria Perälän, jonka hallusta tavattiin yksi oikea 50 markan seteli, mikä on ollut mallina setelejä valmistettaessa. Maria Perälä tunnisti, että Hakomäellä on tuo seteli ollut lainattuna kahden viikon ajalla, jolloin Hakomäki oli valmistanut kuusi kappaletta vääriä seteleitä.

Yllämainitut henkilöt tulevat ensiksi syytettäväksi Ylistaron käräjillä, Viinikainen setelien väärentämisestä ja muut osallisuudesta väärän rahan valmistamisen, sekä sittemmin raastuvanoikeudessa tästä kaupungista väärän rahan kaupitsemisesta.

Väärentäjät olivat saneet kaupaksi 4 kappaletta valmistamistaan seteleistä, joista olivat saaneet 200 mk, mutta saatiin heiltä takaisin vain 90 mk. Hakomäki oli ostanut uudet vaatteet ja elämöinyt kaupungilla. Sekä Hakomäki että Viinikainen kieltäytyvät kaiken osallisuuden rikokseen. Viinikaista on aikaisemmin sakotettu Rautalammilla väärän rahan valmistamisesta.

Oikeuden pyörät oli siis loppuvuonna 1897 saatu liikkeelle, ja asia sai lopullisen päätöksensä seuraavan vuoden heinäkuussa:

Kuva 6. Kolmen väärennetyn setelin rangaistustekstit (3 ylintä, lähde: Pohjanmaan museon kokoelmat) ja aidon setelin rangaistustekstit (alin, lähde: Michael Wideniuksen kokoelmat). Huomaa väärennosten onneton taso. Varsinkin venäjänkielinen arvomerkitä on ollut teki-jälle ylivoimainen vastus. Ihmetellä vain täytyy, että joku näitäkin tekeleitä oli vastaanot-tanut oikeana rahana. Ilmeisesti valaistusolosuhteet eivät ole olleet kovin hyvät ja ehkä tekeleitä vastaan ottaneiden henkilöiden läbinäkö ei ehkä ollut terävintä sorttia.

3. 9. 1898 Pohjalainen No 103 sivu 2

Tuomittuja rahantekijöitä.

Nykyään on asianomaisille virastoille saapunut Vaasan hovioikeuden viime heinäkuun 9 p:nä antama päätös koskeva raharikoksesta syytettyjä itsellistä Kaarle Kustaa Jubonpoika Viinikaista, Rautalammin pitäjästä, sekä torpparia Jubo Esaiaksenpoika Hakomäkeä ja hänen vaimoansa Justiina Jaakontytär Hakomäkeä, itsellisnäistä Maria Jubontytär Jerniä ja talollisen leskeä Maria Jaakontytär Perälää, Ylistaron pitäjästä, joista Kaarle Kustaa Viinikainen, Jubo Hakomäki ja Maria Jern ovat vangituina; mistä Isonkyrön ja Ylistaron pitäjän käräjäkunnan kihlakunnanoikeus ja Vaasan kaupungin Raastuvanoikeus ovat toimittaneet tutkimuksen ja antaneet lausuntonsa.

Hovioikeus on havainnut laillisesti toteen näytetyksi, että Kaarle Kustaa Viinikainen Marraskuussa 1897 Jubo ja Justiina Hakomäen asunnossa Ylistaron pitäjän Kantolan kylässä oli Suomen Pankin viidenkymmenen markan setelin mukaan valmistanut kuusi sen arvoista väärää seteliä, että Jubo Hakomäki oli auttanut Viinikaista antamaan hänelle siihen tarkoituksen

kamarin asunnostaan asuttavaksi ja hankkimalla hänelle sen oikean viidenkymmenen markan setelin, jota Viinikainen tehdesään väärät setelit oli käyttänyt malliksi; että Justiina Hakomäki oli tietänyt sanotun raharikoksen olevan hankkeissa eikä ajoissa, kun rikosta vielä olisi voitu estää, antanut siitä tietoa viranomaisille; sekä että Kaarle Kustaa Viinikainen, Jubo Hakomäki ja Maria Jern mainitun Marraskuun 29 ja 30 päivinä olivat yhdessä teossa ja aikomuksessa Vaasan kaupungissa oluenmyyjä Lovisa Änäs'lle, oluenajaja Herman Lox'ille, peltiseppä Mikko Lindqvist'ille ja nahkuri Otto Widgren'ille kaupitelleet neljä kappaletta puheenalaista mukaamalla tehdyistä seteleistä, mitkä myöskin Maria Jern silloin oli tiennyt vääräksi,

(lakitekstiä poistettu kirjoittajan toimesta)... tuomita Kaarle Kustaa Viinikaisen, Jubo Hakomäen ja Maria Jernin siitä, mitä yllä mainitulla tavalla oli heidän syykseen luettu, pidettäväksi kuritushuoneessa, Viinikaisen kahdeksan, Hakomäen neljä ja Maria Jernin kolme vuotta sekä menettäneeksi kansalaisluottamuksensa, Viinikainen kymmeneksi, Hakomäki kuudeksi ja

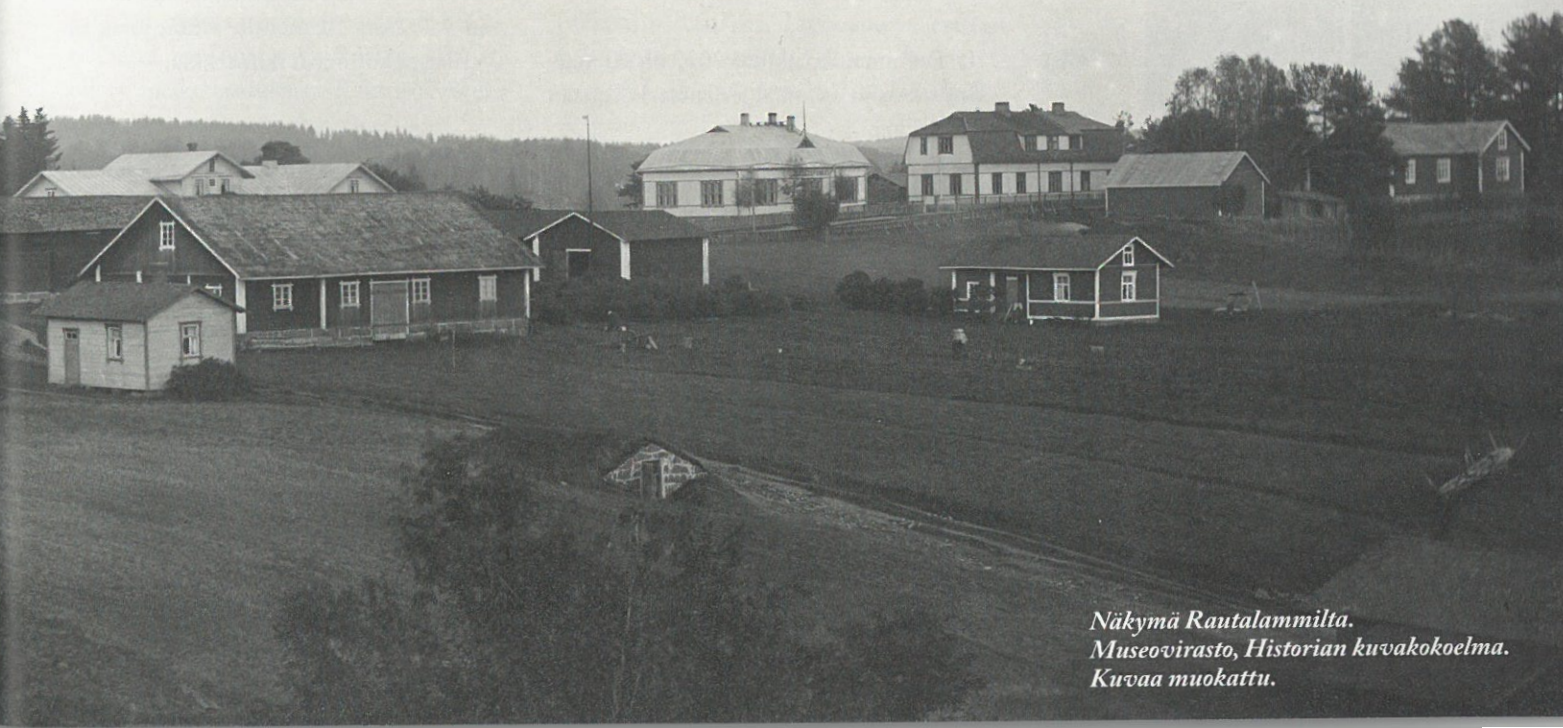
Maria Jern viideksi vuodeksi yli kuritushuonerangaistusajan; jota paitsi he ovat velvoitetut maksamaan erityisiä korvauksia.

Syylisiksi tuomituista ovat Jubo Hakomäki ja Maria Jern tyytyneet Hovioikeuden päätökseen, mutta Kaarle Kustaa Viinikainen on ilmoittanut aikovansa siitä valittaa.

Aika kova oli rangaistusten tasö näille tuomituille; itse rahojen tekijä Viinikainen sai kahdeksan vuotta kuritushuonetta, väarennestyön auttaja ja rahojen levittäjä Hakomäki sai 4 vuotta ja rahojen levittäjä Jern kolme vuotta kuritushuonetta. Viinikaisen kovaan tuomioon lienee vaikuttanut se, että hän ei ollut ensimmäistä kertaa oikeuden edessä rahan väärentämisestä.

Jos vertaamme näitä tuomioita ”Kiuruweden pankkiirien” yleensä saamiin 76 markan ja 80 pennin sakkoihin tai vaihtoehtoisesti 12 päivän putkarangaistukseen vedellä ja leivällä, rangaistiin Suomen Pankin seteleiden väärentämisestä reippaasti ankarammin.

Jorma J. Imppola

Näkymä Rautalammilta.
Museovirasto, Historian kuvakokoelma.
Kuvaa muokattu.